

18.12.2008

Dnro 2879/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

ASIANAJAJAN KIRJEEN AVAAMINEN VANKILASSA

1 KANTELU

A arvosteli kahdessa, 25.9.2007 saapuneessa ja 25.11.2007 päivätyssä kirjeessään vankilan henkilökunnan menettelyä oikeudenkäyntiavustajalta saapuneen kirjeen avaamisessa sekä tapaamisjärjestelyissään.

A:n mukaan hänen oikeudenkäyntiavustajansa B:n 27.4.2007 lähettämä kirje oli avattu A:n läsnäolematta ja tuotiin hänelle avattuna. A:n kantelun liitteenä on B:n 7.5.2007 A:lle lähettämä kirje, josta selviää, että A on 2.5.2007 puhelimitse keskustellut B:n kanssa siitä, että tämän 27.4.2007 lähettämä em. kirje oli vankilassa avattu.

A on pyytänyt oikeusasiamieheltä asian selvittämistä rikosprosessuaalisessa järjestyksessä ja vaatinut rangaistusta mahdollisesta viestintäsalaisuuden rikkomisesta.

Tapaamisjärjestelyjen osalta A arvostelee sitä, että hänelle varattu tapaaminen 9.9.2007 klo 9.00–9.45 eräiden henkilöiden kanssa peruttiin. A:n mukaan eräs yksi häntä tapaamaan tulossa olleista henkilöistä varmisti puhelimitse tapaamisajankohtaa, jolloin hänelle kerrottiin A:n olevan eristyksessä eikä hän saa tavata ketään.

3 RATKAISU

3.1 Kirjeen avaaminen

3.1.1 Saadut selvitykset

Vartija C kertoi selvityksessään avanneensa kantelussa tarkoitetun kirjekuoren erehdyksessä. Huomattuaan virheensä välittömästi avaamisen jälkeen C jätti selvityksensä mukaan ottamatta kuoren sisällön pois kuoresta. Tämän jälkeen C toimitti kirjeen henkilökohtaisesti A:lle pahoitellen tapahtunutta.

Apulaisjohtaja kertoi selvityksessään vankilaan saapuvan päivittäin huomattavan suuri määrä vangeille osoitettuja kirjeitä, jotka avataan niitä lukematta sen tarkastamiseksi, etteivät ne sisällä vankeus-

lain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Kirjeiden suuren määrän vuoksi niiden avaaminen on rutiininomaista työtä. Siksi joskus käy niin, että asianajajalta saapunut kirje avataan erehdyksessä, vaikka kirjeentarkastajille on korostettu työn edellyttämää huolellisuutta. Tällaisia tapauksia silmällä pitäen vankilan henkilökuntaa on ohjeistettu toimimaan niin kuin C avattuaan kyseisen kirjeen toimi. Apulaisjohtaja korosti sitä, että kirjeen sisältämä luottamuksellinen tieto ei ole paljastunut.

3.1.2

Sovellettavat säännökset

Perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Vankeuslain 12 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetään kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa. Pykälän 1 momentin mukaan vangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea. Pykälän 2 momentin mukaan vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähettyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 3 momentissa säädetään.

Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Rikoslain 40 luvun 10 §:ssä säädetään tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta: Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Rikoslain 38 luvun 3 §:n mukaisesti viestintäsalaisuuden loukkauksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi se, joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin taikka suojauksen murtaen hankkii tiedon sähköisesti tai muulla vastaavalla teknisellä keinolla tallennetusta, ulkopuoliselta suojatusta viestistä taikka

2) hankkii tiedon televerkossa välitettävänä olevan puhelun, sähkeen, tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin sisällöstä taikka tällaisen viestin lähettämisestä tai vastaanottamisesta.

3.1.3

Selityspyyntö

Kantelun tarkoittamassa asiassa C oli selvityksensä mukaan erehdyksessä avannut B:n A:lle lähettämän kirjeen huhti–toukokuun vaihteessa 2007 A:n läsnäolematta. Vankeuslain 12 luvun 4 §:n 2

momentin mukaan vangille saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai muutoin käy luotettavasti ilmi, että kirjeen lähettäjä on asianajaja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja, saadaan vain vangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. C ei ole edes väittänyt, etteikö kyse olisi ollut mainituissa vankeuslain säännöksessä tarkoitettusta erityisesti suojatusta asia- miespostista.

Edellä kerrotuilla perusteilla oli syytä epäillä, että vartija C oli menetellyt asiassa lainvastaisesti. Sen vuoksi varasin hänelle kirjeelläni 20.3.2008 tilaisuuden selityksen antamiseen. Kirjeessäni ilmoitin C:lle käsitykseni hänen menettelynsä lainvastaisuudesta ja siitä, että menettelyä oli syytä arvioida tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön kannalta. Tuossa vaiheessa näytti toisaalta siltä, että asia voisi jäädä eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaisten toimenpiteiden varaan. Kun asia kuitenkin saattoi johtaa syyksilukevaan ratkaisuun, pyysin C:tä ilmoittamaan 11.4.2008 mennessä, haluaako hän, että asia tutkitaan esitutkintalain mukaisessa menettelyssä.

C antoi selityksensä 28.3.2008. Selityksensä mukaan hän ei halua, että asiassa toimitetaan esitutkinta. Selityksensä mukaan hän teki asiassa "vahingossa virheen, joka on johtanut tuottamukselliseen lain rikkomiseen". C ilmoitti heti virheen tapahtumisen jälkeen tarkentaneensa menettelyjään kirjeiden avaamisessa, ettei samanlainen virhe pääsisi toistumaan.

Varasin vielä tämän jälkeen A:lle ja B:lle tilaisuuden lausuman antamiseen.

B ilmoitti pitävänsä luottamuksellisen viestin säilymistä salaisena erittäin tärkeänä sekä päämiehen, että oikeudenkäyntiavustajan kannalta. Tämä seikka puhuu B:n mielestä sitä vastaan, että asia voitaisiin ratkaista huomautuksen antamisella. Kuitenkin B ilmoitti jättävänsä apulaisoikeusasiamiehen harkintaan, voidaanko asia ratkaista huomautuksella. B:n mukaan kirje oli lähetetty Asianajotoimisto X Oy:n kirjekuoressa, jonka vasemmassa yläkulmassa on selkeästi näkyvässä asianajotoimiston nimi yhteystietoineen.

A ei antanut asiassa lausumaa.

3.1.4

Kannanotto

Kantelunalaiset tapahtumat käyvät käsitykseni mukaan ilmi riittävästi saaduista selvityksistä eikä minulla ole aihetta epäillä sitä, etteikö kirjeen avaaminen olisi tapahtunut erehdyksessä, kuten C on selvityksessään kertonut. Tällä perusteella rikoslain 38 luvun 3 §:ssä tarkoitettu viestintäsalaisuuden rikkominen ei tule kysymykseen, koska se on rangaistavaa vain tahallisesti tehtynä.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella vaikuttaa mielestäni selvältä, että tilanteessa on rikottu virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuva virkavelvollisuus. Vankeuslain 12 luvun 4 §:n 2 momentin määräyksen mukaan B:n A:lle lähettämää kirjettä ei olisi saanut avata ilman A:n läsnä oloa. A:n läsnäollessakin kirjeen olisi saanut avata vain siinä tapauksessa, että oli syytä epäillä kirjeen sisältävän vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Annetuissa selvityksissä ei ole ilmoitettu, että tällaista syytä olisi ollut.

Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden tunnusmerkistöön kuuluu tämän lisäksi se, ettei "teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen". Sen vuoksi asiassa on arvioitava sitä, ylittyykö mainittu "vähäisyyskynnys".

Tarkoitettun vähäisyyden arvioinnille ei ole lainsäädännössä eikä lain esitöissä esitetty tarkkoja kriteereitä, joten arviointi on tehtävä yksittäistapauksittain yleistettävissä olevien kriteerien mukaisesti. Virkarikosuudistuksen yhteydessä pohdittiin virkarikosten rangaistavuuden perusteita ja tarvetta. Hallituksen esityksessä (HE 58/1988 vp s. 19) vedetään rangaistavan menettelyn rajaa muun muassa näin: "... rangaistavuuden ulottaminen vähäisiin, lähinnä määrättyä menettelytapaa koskevien säännösten rikkomuksiin, joilla ei ole viran asianmukaisen hoidon tai yksityisten etujen kannalta mainittavampaa merkitystä, ei nykyoloissa ole tarkoituksenmukaista."

Tästä voidaan päätellä, että vähäisyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa viran asianmukaisen hoitamisen toteuttamatta jättämisen tai rikkomisen olennaisuuteen yleiseltä kannalta sekä siihen, missä määrin menettelyllä on loukattu tai vaarannettu yksityistä etua. Oikeuskäytännössä näyttää vähäisyysarviointia tehtäessä kiinnitetyn huomiota mm. siihen, miten keskeisestä viranhoidon liittyvästä velvollisuudesta on ollut kysymys ja siihen, miten virkamiehen laiminlyönnin on voitu arvioida vaikuttaneen virkamiehen toimintaan kohdistuvaan luottamukseen.

Oikeuskäytännössä ei vähäisenä ole pidetty tuomioistuimen jäsenten menettelyä, kun he olivat useassa rikosoikeudenkäynnissä tutkineet vastaajiin kohdistetut, rikoksiin perustuneet vahingonkorvausvaatimukset siitä huolimatta, ettei näitä ollut haastettu vastaamaan korvausvaatimusten johdosta ja että nämä eivät olleet olleet henkilökohtaisesti läsnä vaatimuksia esittäessä, koska *"heidän virheellinen menettelynsä on merkinnyt vastaajan oikeusturvaksi annettujen keskeisten oikeudenkäyntisäännösten sivuuttamista."* (KKO:1992:126). Vesioikeuden jäsenten tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevassa tuomiossa vähäisyysarvioinnin perusteluissa on hovioikeus todennut (johon korkein oikeus viittasi), että kysymyksen ollessa *"tuomioistuinta kohtaan tunnettavasta luottamuksesta ja tuomiovallan käyttöön liittyvästä tärkeästä kysymyksestä"*, eivät ratkaistavana olleen asian merkitys ja tarve voida luottaa tuomioistuimen puolueettomuuteen puoltaneet menettelyn katsomista vähäiseksi (KKO:200:40). Oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota myös siihen, vaarantaako ja miten paljon teko yleistä luottamusta viranomaisten toiminnan asianmukaisuuteen (KKO 2001:54). Teon vähäisyyden arviointi on viime kädessä suoritettava kokonaisarvostelun perusteella (KKO 2004:132).

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että rikoslain 40 luvun 10 §:n tunnusmerkistö ei edellytä vahingon tai haitan syntymistä, mutta niiden syntymättä jääminen on keskeinen vähäisyysarvioon vaikuttava seikka. Merkitystä on luonnollisesti myös virkatehtävien laadulla: mitä tärkeämmästä asiasta on kyse, sitä suurempaa tarkkuutta on perusteltua vaatia. Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen voidaan katsoa vähäiseksi lähtökohtaisesti helpommin kuin tahallinen (Pekka Viljanen teoksessa *Keskeiset rikokset*, 2006, s. 797).

Kysymyksessä on ollut kirjeiden avaamista hoitavan vartijan keskeinen tehtävä ja perimmältään kysymys on perustuslain turvaamasta viestinnän suojasta. Toisaalta minulla ei ole aihetta epäillä C:n ilmoitusta siitä, että hän ei ottanut kirjekuoren sisältöä ulos eikä siten tiedä, mitä kuori sisälsi. Tältä osin ei ole syytä epäillä, että luottamuksellinen viesti olisi paljastunut hänelle tai muille ulkopuolisille. Kuitenkin kirjeen avaaminen on jo sinällään omiaan heikentämään luottamusta perustuslaissa taatun kirjesalaisuuden toteutumiseen. Näin on erityisesti vankilassa rangaistustaan suorittavan vangin näkökulmasta, koska hän on tällaisessa asiassa täysin sen varassa, että vartijat toimivat heitä velvoittavien säännösten mukaisesti. Näistä syistä katson, että menettelyä ei voida pitää kysymyksessä ole-

van säännöksen tarkoittamalla tavalla vähäisenä. Kysymyksessä on sellainen menettelytapaa koskevien säännösten rikkominen, jolla on viran asianmukaisen hoidon ja yksityisten etujen kannalta tärkeä merkitys. Siten C:n menettely täyttää rikoslain 40 luvun 10 §:n tunnusmerkistön.

3.1.5

Syyksilukeminen

Katson C:n menetelleen lainvastaisesti siinä, että hän on vastoin vankeuslain 12 luvun 4 §:ää avannut A:lle tämän oikeudenkäyntiavustajalta saapuneen kirjeen A:n läsnä olematta, vaikka kirjeestä on luotettavasti käynyt ilmi että kirjeen lähettäjä on ollut tällainen henkilö ja vaikka asiassa ei ole ollut lain tarkoittamaa epäilyä kirjeen sisältämisestä kielletyistä aineista tai esineistä. Se, että kirjeen lähettäjä olisi selvinnyt jo kirjekuoresta käy mielestäni ilmi siitä, että C on itsekin kertonut havainneensa tämän heti kuoren avattuaan ennen kuin oli ehtinyt ottaa kirjeen sisältöä ulos ja asianajaja B:n lausumasta, jonka oikeellisuutta minulla ei ole aihetta epäillä.

C:n menettely antaa aiheen vakavaan arvosteluun, koska kysymys on ollut kirjepostista huolehtivan vartijan yhdestä keskeisimmästä velvollisuudesta. Perustuslain suojaa nauttivalle kirjesalaisuudelle on mahdollista säätää laissa poikkeuksia. Koska kysymys on poikkeuksesta perusoikeuteen, voidaan lakia soveltavalta virkamieheltä mielestäni odottaa e rityistä tarkkuutta ja valppautta lain soveltamisen käytännön tilanteissa.

Edellä esitetyn perusteella katson, että vankilan vartija C on 27.4.2007 ja 2.5.2005 välisenä aikana vankilassa virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta rikkonut virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin ja määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa avaamalla B:n vankeusrangaistusta suorittavalle A:lle 27.4.2007 lähettämällä kirjeen A:n läsnäolematta ja vaikka asiassa ei ole ollut lain tarkoittamaa syytä epäillä kirjeen sisältäviä kiellettyjä aineita tai esineitä. C:n teko ei huomioon ottaen sen haitallisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Näin ollen vartija C on syyllistynyt rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuun tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n mukaan, jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menettänyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Vaikka tekoa ei voida edellä selostetun tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevan säännöksen tarkoittamalla tavalla pitää vähäisenä, katson asiassa kuitenkin olevan sellaisia vartija C:n menettelyn moitittavuutta lieventäviä seikkoja, ettei syytteen nostaminen ole tarpeen.

Syytteen nostamatta jättämistä puoltaa ensinnäkin se, että käytettävissäni olevan aineiston valossa ei voida osoittaa vääräksi C:n ilmoitusta siitä, että hän ei ottanut kirjekuoren sisältöä ulos eikä tiedä, mitä kuori sisälsi. Luottamuksellisen viestin sisältö ei siten ole paljastunut C:lle tai muille ulkopuolisille. Teolla ei näin ollen ole aiheutettu konkreettista vahinkoa.

Kokonaisuutena arvostellen C:n syyksi luettu rikos on käsitykseni mukaan vastaavaan "normaalitapaukseen" verrattuna vähäinen. Teosta ei yleisen tuomioistuinkäytännön perusteella olisi odotettavissa ainakaan sakkorangaistusta ankarampaa rangaistusta. Eräässä Tuusulan käräjäoikeuden ratkaisemassa asiassa (5.4.2006, R 05/1255) vartija on tuomittu sakkorangaistukseen asiamieskirjeen

avaamisesta erehdyksessä. Tapauksessa kysymys oli kuitenkin vangin asiamiehelleen lähettämästä kirjeestä, jota ei olisi saanut missään tilanteessa avata.

- - -

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan vartija C:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.1 selostetusta tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Ilmoitan ratkaisustani myös Rikosseuraamusvirastolle ja aluevankilalle.

Siinä tapauksessa, että vartija C haluaa saattaa tähän päätökseeni sisältyvän syyllisyyttä koskevan ratkaisun tuomioistuimen käsiteltäväksi (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:10) tulee hänen toimittaa vaatimuksensa kirjallisesti minulle 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona päätöksen tiedoksianto tapahtui. Postitse lähetetystä päätöksestä katsotaan syyttämättä jätetyn saaneen tiedon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun asiakirja on annettu postin kuljetettavaksi.

Tämä päätös on annettu postin kuljetettavaksi 19.12.2008.